

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти
Кафедра початкової освіти**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА**

Студентки 1 курсу 1МАПЗ групи

СВО магістра

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальності 013 Початкова освіта

Римар Ольги Володимирівни

Науковий керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент Казьмірчук Н. С.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця - 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1. Емоційний інтелект: структура, особливості формування.....	8
1.2. Зарубіжний і вітчизняний досвід розвитку емоційного інтелекту дітей.....	18
1.3. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів в умовах Нової української школи.....	27
1.4. Стан сформованості емоційного інтелекту молодших школярів (за результатами констатувального експерименту).....	33
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА	
2.1. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.....	48
2.2. Методика формування емоційного інтелекту у початковій школі.....	56
2.3. Методичні поради батькам щодо розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.....	80
2.4. Динаміка сформованості емоційного інтелекту молодших школярів засобами мистецтва(за результатами контрольного експерименту).....	89
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТКИ.....	103

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах стрімкого розвитку суспільства та переорієнтації сучасної освіти зі знаннєвої на компетентнісну, особливої уваги потребує проблема формування емоційного інтелекту як основи успішної взаємодії з оточуючим світом. Якщо протягом ХХ століття науковці звертали більше уваги на дослідження логічного інтелекту, то у ХХІ столітті, коли глобалізація охопила всі сфери життя людства, все більш актуальним стає емоційний інтелект. Він включає в себе всі ті емоційні компетентності особистості, що сприяють успішному досягненню поставлених цілей. Здатність учнів регулювати свої емоційні стани, ефективно співпрацювати та будувати міцні стосунки з іншими людьми, навчання на власному досвіді – усе це є складовими сталого розвитку сучасного покоління. Саме школа у більшій мірі має змогу допомогти учням досягти значного успіху у майбутньому, формуючи емоційні компетентності шляхом науково-обґрунтованої, гармонічної, систематичної та послідовної навчально-виховної роботи у закладі освіти.

З моменту ухвалення Закону України «Про освіту» у 2017 році розпочалося реформування загальної середньої освіти шляхом запровадження концепції Нової української школи, в якій задекларовано формування в навчально-виховному процесі цінностей, соціальних компетентностей та «м'яких» навичок учнів [13]. У даній Концепції зазначено необхідність «впровадження особистісно зорієнтованого навчання, в основі якого лежить не звичайне засвоєння знань, а формування цілісної особистості дитини» [22, с. 31]. Тобто відбувається переключення освітнього вектора із зовнішнього світу дитини, що створений природою і людиною, на осягнення процесів співіснування з цим світом та розуміння суті власної діяльності. Окрім того, в Державному стандарті загальної початкової освіти окреслено наскрізні уміння, які є спільними для усіх освітніх галузей та сприятимуть цілісному розвитку особистості молодшого школяра. Після закінчення Нової української школи учень повинен уміти «розв'язувати різного роду проблеми, критично та творчо мислити, співпрацювати та ефективно спілкуватися з іншими людьми, досліджувати, вміло організовувати свою діяльність, рефлексувати» [11]. Ці та

багато інших компетентностей є складовими емоційного інтелекту.

За останні 20 років концепція EI була прийнята багатьма педагогами та навчальними закладами Європи у формі програм і модулів, які зосереджені на навичках «соціального та емоційного навчання» (SEL). Варто зазначити, що деякі європейські школи ввели навчання SEL як обов'язкове в навчальну програму. У 2002 році ЮНЕСКО ініціювала всесвітню ініціативу з популяризації SEL, наголошуючи на важливості того, щоб хтось оволодів цими основними навичками для життя.

Саме молодший шкільний вік є досить сприятливим для формування емоційного інтелекту, адже кора головного мозку у цей час вирізняється найбільшою пластичністю. Якщо ж у дитини до 10-11 років емоційний інтелект не буде сформований на достатньому рівні, то пізніше, у більш старшому віці, вона не зможе досягти значного успіху у своїх справах, її життєвий шлях не буде досить комфортним через постійні непорозуміння з оточуючими людьми, чужими та близькими, а головне – непорозуміння із собою. На вчителів початкової школи лежить відповідальність не лише дати знання дітям з окремих предметів, а й закласти фундамент для становлення цілісної особистості, що вміє вирішувати конфлікти, досягати успіху в навчанні та спілкуванні з однолітками та старшими людьми, розуміти свої бажання, потреби та причини власних вчинків, ставити перед собою мету та вдало її досягати.

Дослідження емоційної складової особистості у вихованні значною мірою ґрунтуються на теоретичних засадах зарубіжних педагогів-класиків: Й. Гербарта, Я. Коменського, Дж. Локка, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, М. Монтесорі, Д. Д'юї та ін. Серед вітчизняних педагогів-класиків, які вважали пріоритетним виховання емоційної сфери дитини, були К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Макаренко, Г. Ващенко, С. Русова та ін. Велику розробленість проблема емоційного інтелекту отримала в рамках зарубіжної психології. Теорія емоційно-інтелектуальних здібностей Дж. Майєра, П. Саловея, Д. Карузо, Г. Айзенка, теорія емоційної компетентності Д. Гоулмана, некогнітивна теорія емоційного інтелекту Р. Бар-Она, загальні основи поняття

емоційного інтелекту Е. Торндайка, концепція «некогнітивного» інтелекту Д. Векслера, особливості емоційного інтелекту Дж. Стайна, структура емоційного інтелекту Г. Гарднера представляють цікаві рішення багатьох теоретичних і практичних проблем емоційного інтелекту.

Серед вітчизняних дослідників ми можемо виділити Е. Носенко та Н. Ковригу (актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту), В. Зарицьку (залежність успішності від рівня емоційного інтелекту), О. Власову (емоційне самоусвідомлення), Д. Люсіна (методика визначення різних аспектів емоційного інтелекту), І. Бега, Ю. Савченка, Л. Стрелкова, В. Юркевича (особливості емоційного розвитку молодших школярів), О. Філатової (фактори впливу на емоційний інтелект). Розвиток емоційного інтелекту як складової частини soft skills вивчали О. Демченко, Н. Казьмірчук, І. Барановська, І. Стахова. Вікові особливості молодших школярів у контексті розвитку емоційного інтелекту досліджувала І. Сухопара.

На сьогодні проблема розвитку емоційного інтелекту є однією з найбільш популярних, проте, здійснивши аналіз наукової літератури, ми з'ясували, що вона досліджена ще не повною мірою, особливо в нашій країні. Це й зумовило вибір теми нашого дослідження: **«Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів засобами мистецтва».**

Об'єкт дослідження – процес формування емоційного інтелекту молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту молодших школярів засобами мистецтва.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами мистецтва.

Гіпотеза: розвиток емоційного інтелекту молодших школярів відбувається якісніше та швидше за дотримання низки умов:

- створення емоційно сприятливого середовища для розвитку учнів;
- впровадження в навчальний процес початкової школи різних видів мистецтв з метою розвитку емоційного інтелекту молодших школярів;

- готовність вчителів початкових класів до використання різних видів мистецтв як засобу розвитку емоційного інтелекту молодших школярів;
- забезпечення співпраці між сім'єю та школою спрямованої на розвиток емоційного інтелекту дітей.

Відповідно до поставленої мети та гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

- 1) охарактеризувати феномен емоційного інтелекту як невід'ємної частини сучасного навчання;
- 2) розкрити психологічні аспекти емоційного інтелекту молодших школярів;
- 3) проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку емоційного інтелекту дітей у початковій школі;
- 4) виокремити та обґрунтувати педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту молодших школярів засобами мистецтва;
- 5) перевірити ефективність використання різних видів мистецтв як засобу розвитку емоційного інтелекту.

Методи дослідження:

теоретичні: метод аналізу, порівняння, узагальнення наукових даних з психолого-педагогічних джерел, навчальних програм для 1-4 класів з метою визначення мети, змісту, методів, форм, шляхів патріотичного виховання молодших школярів;

емпіричні: анкетування, аналіз продуктів дитячої творчості (малюнків, творів), педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), методи цілеспрямованого спостереження за діяльністю учнів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

- досліджено стан сформованості емоційного інтелекту учнів Нової української школи;
- виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови формування емоційного інтелекту учнів засобами мистецтва;
- доведено ефективність використання різних видів мистецтва у розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Практичне значення дослідження:

- удосконалено форми і методи, необхідні для розвитку емоційного інтелекту учнів Нової української школи,
- розкрито ефективність різних видів мистецтва у формуванні емоційної компетентності учнів початкової школи,
- сформульовано методичні поради батькам і вчителям щодо розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі КЗ *****В експерименті взяли участь 72 учні третіх класів та 7 вчителів початкових класів.

Апробація результатів дослідження: попередні результати дослідження апробовано на:

- XX студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання культури мовлення», яка відбулася 21 лютого 2024 року на базі Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського;
- VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», яка відбулася 28-29 березня 2024 року, ВДПУ. Тема доповіді: «РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ».
- Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти», яка відбулася 18 квітня 2024 року у ВДПУ. Тема доповіді: «СТАН СФОРМОВАНOSTІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ».
- Науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи», яка відбулася 7-8 листопада 2024 року у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Тема доповіді: «Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами театрального мистецтва».

За результатами дослідження опубліковано 2 статті:

- 1) **Римар О.В.** РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28 березня 2024 р.) Вінниця, 2024. С. 590-593.
- 2) **Римар О.В.** СТАН СФОРМОВАНOSTІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ. *Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти*, збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 18 квітня 2024 р.) Вінниця, 2024. С. 245-250.

ВИСНОВКИ

Над секретом успіху замислювалося не одне покоління людей. Впродовж існування людства науковці висунули не одну теорію та гіпотезу про можливість досягнення поставлених цілей, однак найбільш достовірною з них виявилася теорія емоційного інтелекту. Саме на нього звернули свою увагу дослідники, починаючи з кінця ХХ століття, виокремивши для себе такі компетентності, які дійсно сприятимуть успішній реалізації особистості в сучасному суспільстві.

Емоційний інтелект (ЕІ) – це сукупність ментальних здібностей, що допомагають людині усвідомити та зрозуміти власні емоції та емоції оточуючих. У його структурі дослідники виокремлюють такі уміння:

- усвідомлювати та зрозуміло виражати свої емоції та почуття, дотримуватися власної думки та вміти відстояти її;
- спільно домовлятися та взаємодіяти з оточуючими людьми, проявляти емпатію та соціальну відповідальність;
- знаходити правильне вирішення проблем, не звертаючи своєї уваги на швидкість їх надходження, бачити речі такими, якими вони існують насправді;
- справлятися зі стресом та контролювати свої емоції;
- позитивно ставитися навіть до несприятливих умов.

На значну увагу з боку науковців заслуговує розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи, зважаючи на те, що саме даний період є досить сприятливим для покращення можливостей емоційної сфери дитини. Розвиток ЕІ передбачає формування навичок усвідомлення та управління власними та чужими емоціями, а також ефективної взаємодії між людьми.

Звернувшись до концепції «Нової української школи», ми дізналися, що для успішної самореалізації учнів у навколишньому світі необхідно розвивати в них емоційний інтелект. Емоційна компетентність допоможе школярам значно краще розуміти емоційні стани оточуючих людей; розуміти власні життєві цілі та навчатися успішно їх досягати; занурюватися у свій внутрішній світ: бажання, потреби, причини вчинків; успішно врегульовувати конфлікти

або взагалі їх мінімізувати; вільно спілкуватися з однолітками та дорослими людьми.

Враховуючи вищезазначені аспекти, необхідно навчати дітей розуміти та керувати своїми емоціями, виокремлювати емоції інших людей і займатися формуванням їхнього емоційного інтелекту ще з раннього дитинства. Відповідно, метою нашого дослідження було теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методiku розвитку емоційного інтелекту учнів Нової української школи.

В психолого-педагогічній науці існує чимало засобів, які допомагають вплинути і розвивати саме емоційну сферу дітей молодшого шкільного віку. На сьогоднішній день існує тенденція до зростання кількості молодших школярів з проблемами у соціально-емоційному розвитку. Саме тому, зростає інтерес до мистецтва, як універсального методу вільного самовираження дитини та гармонізації тих сторін особистості, для вираження яких немає адекватних вербальних засобів. Молодші школярі активно пізнають багатство навколишнього світу і намагаються відобразити його в своїй природній творчій діяльності – іграх, малюнках, казках. Використання різних видів мистецтва допомагає молодшим школярам долати бар'єри тривожності і страхів, вони стають більш розкутими та відкритими. За допомогою використання мистецтва в освітньому процесі початкової школи, діти вчаться усвідомлювати свої відчуття, емоції, переборювати власні страхи і тривоги. Ми переконані в тому, що впровадження різних видів мистецтв (образотворчого, музичного, театрального, мистецтва художнього слова) не лише на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», а наскрізно на усіх предметах початкової школи з метою розвитку емоційного інтелекту учнів сприятиме формуванню емоційної культури у підростаючого покоління.

В процесі дослідження нам необхідно було дослідити реальний стан розвитку емоційного інтелекту учнів у початковій школі. Нами було проведено констатувальний експеримент, який складався з трьох етапів, передусім дослідження учнів, опитування батьків щодо їх обізнаності з емоційним інтелектом та опитування вчителів, щодо усвідомлення проблеми та готовності

розвивати емоційний інтелект учнів засобами мистецтва. Для цього використали методику Н. Холла, результати якої допомогли нам з'ясувати, що у молодших школярів переважає середній рівень інтегративного емоційного інтелекту (75%). Таким учням властиві такі характерні риси, як високий рівень самоконтролю, самооцінка, вони впевнені у своїх силах, їх навчання проходить у звичному режимі, вони комфортно себе відчують серед однолітків у шкільному колективі, зазвичай вирізняються гарною поведінкою.

Також ми вирішили перевірити здатність дітей розпізнавати емоції за виразом обличчя. У цьому нам стала в нагоді адаптована нами методика «Обличчя Екмана». Проаналізувавши результати, ми зробили висновок, що за шкалою розпізнавання емоцій учні мають середній рівень емоційного інтелекту, що підтверджує тест Н. Холла.

Провівши опитування серед батьків досліджуваних і проаналізувавши отримані результати, ми дізналися, що у кожного з дітей є певні проблеми у спілкуванні, однак вони некритичні. Відсоток позитивних відповідей батьків невисокий, всього 13 %, що вказує лише на незначні проблеми у спілкуванні. Серед них ми хочемо відзначити сором'язливість, внутрішні перешкоди у прийнятті поразки, переживання страху перед новими знайомствами, труднощі в новому середовищі без звичних друзів та у виступах перед людьми.

Провівши методику «Експертна оцінка», ми змогли зробити висновок, що у батьків, зокрема у матерів, дещо завищені очікування з приводу емоційно-інтелектуальних здібностей їхніх дітей. Зважаючи на дану інформацію, з батьками було проведено індивідуальні бесіди-роз'яснення характерних особливостей поведінки дитини на кожному рівні, для того щоб батьки навчилися об'єктивно оцінювати власну дитину та коригували свою поведінку та дії відповідно до наявного рівня у дитини.

Щоб визначити залежність розвитку ЕІ від стилю виховання, ми використали методику Деніела Готмана «Тест на виявлення стилю батьківського виховання». Зіставивши отримані результати про стиль виховання та інформацію про наявний рівень емоційного інтелекту у кожної дитини, ми дізналися, що у дітей з високим та середнім рівнем розвитку ЕІ

переважає емоційний стиль виховання у сім'ї, а у дітей з низьким рівнем показників емоційності наявні або відсторонений, або відкидаючий стилі. Отже, ми зробили висновок, що рівень емоційного інтелекту частково залежить від стилю виховання в сім'ї.

Провівши інтерв'ювання вчителів початкової школи, ми дослідили, що всі вони знайомі з поняттям емоційного інтелекту, однак про нього вони дізналися з різних джерел та в різний період часу. Перше враження педагогів щодо емоційного інтелекту було досить неоднозначним. Значна частина вчителів позитивно сприйняла такі зміни у навчально-виховному процесі та одразу почала впроваджувати їх у своїй педагогічній діяльності, а інші скептично поставилися до емоційного інтелекту. Зазвичай опитані педагоги використовують такі вправи для розвитку емоційного інтелекту: «Емоції казкових героїв», «Моє щастя», «Передача почуттів», «Мішечок емоцій», «Покажи емоцію», «Намалюй свій настрій» тощо.

Узагальнивши результати констатувального експерименту та аналізу науково-методичної літератури ми виокремили і теоретично обґрунтували педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту учнів засобами мистецтва. Отже, це:

- створення емоційно сприятливого середовища для розвитку учнів;
- впровадження в навчальний процес початкової школи різних видів мистецтв з метою розвитку емоційного інтелекту молодших школярів;
- готовність вчителів початкових класів до використання різних видів мистецтв як засобу розвитку емоційного інтелекту молодших школярів;
- інтеграція зусиль спрямованих на формування емоційного інтелекту найближчого соціального оточення молодших школярів.

Також у розвитку емоційного інтелекту ми використовували такі потужні засоби та форми роботи Нової української школи, як коло вибору, куточок настрою та ранкові зустрічі, які також здійснили позитивний вплив на мікроклімат у класі в цілому та на кожного учня зокрема.

Під час формування експерименту для учнів 3-Б класу з метою розвитку емоційного інтелекту молодших школярів ми користувалися такі

вправи: «Метафора», «Маска улюбленого героя мистецького твору», «Скринька кольорових емоцій», «Музична графіка». Для розвитку вмінь, які б допомагали учням керувати власними емоціями підійдуть «Пантоміма» (під музичний супровід), «Скульптура», «Тембри голосів», «Малюнок в техніці флюїд-арт», «Тілесна перкусія», «Диригент». Ефективними вправами для розпізнавання емоцій інших людей буде виконання вправ «Заморожені», «Дзеркало», «Дотик», «Емпатія», «Музичний діалог», «Мистецьких зошит емоцій». Не менш важливим є застосування елементів музикотерапії, музикографії, арт-терапії.

Після проведення формувального етапу експерименту нам було важливо переконатися, чи наша методика є ефективною, тому нами було прийнято рішення знову провести методику Н. Холла, щоб визначити чи змінився рівень емоційного інтелекту в учнів у порівнянні з початком дослідження. Беручи до уваги отримані результати, ми можемо зробити висновок, що наша методика є досить ефективною. Враховуючи дані усіх досліджуваних шкал та визначений загальний рівень емоційного інтелекту, ми побачили значні зміни у бік високого рівня EI.

За результатами наукових досліджень нами було сформульовано та аргументовано низку методичних порад для батьків щодо розвитку емоційного інтелекту їх дітей вдома.

Стати емоційно розумним дуже важливо для всіх, особливо для школярів. Розвиток емоційного інтелекту дає учням навички, які допоможуть їм у школі, навчанні та кар'єрі, а також у звичайному повсякденному житті.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всі аспекти даної проблеми. Тому на перспективу важливо дослідити ключові аспекти формування емоційного інтелекту в онлайн-форматі, під час перебування в укритті, впливу різноманітних факторів на рівень EQ: рівня сімейного достатку, характеру, темпераменту, статі, вікових особливостей, залежність від місця перебування в ході воєнних дій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. М. Емоційний інтелект: нерозуміння, що призводить до «зникнення»? Психологічний журнал. 2006. № 1. С. 28-32.
2. Андреева І. М. Про історію розвитку поняття «емоційний інтелект». Питання психології. 2008. № 5. С. 83-95.
3. Атемасова О. А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери. Харків: Ранок, 2010. 176 с.
4. Бабиченко Н. Ю., Нечипоренко А. А., Хивренко С. М. НУШ. Ранкові зустрічі. 1 клас. 2 семестр. Х.: Вид. група «Основа», 2018. 144 с.
5. Весна О.Л. Розвиток емоційного інтелекту на уроках музичного мистецтва: методичний посібник. Хмельницький : Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2018. 56 с.
6. Волянюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2020. Том 1, № 27. С. 241-245.
7. Голубєва М. В. Психологічні умови та супровід розвитку емоційної креативності студентів педагогічних спеціальностей: авторефер. дис....канд. психол. наук : 19.00.07. 2013. С. 3.
8. Гоулман Д. Емоційний інтелект: пер. з англ. С. Гумецька. Х.: Vivat, 2018. 512 с.
9. Гресь А. Розвиток емоційного інтелекту. 2-ге видання. Х.: Вид. група «Основа», 2020. 96 с.
10. Дерев'янка С. П. Методичні засоби діагностики емоційного інтелекту. Серія Психологічні науки. Вісник № 128. 2015. С. 95-99.
11. Державний стандарт початкової загальної освіти 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

12. Діденко Є. О., Кондратюк С. М. Гендерні особливості емоційного інтелекту особистості. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2016. № 12. С. 137-141.

13. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

14. Зарицька В. В. Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи. Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно спрямованої освіти: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. 28 квітня 2011 року. К. 2011. С. 90-95.

15. Зарицька В. В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 303 с.

16. Зарицька В. В. Вікові передумови розвитку емоційного інтелекту особистості (дошкільний і шкільний періоди). Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2011. Вип. 38. С. 35-53.

17. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. №61. С.23-30.

18. Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Педагогіка емпатерменту у процесі формування екологічної культури молодших школярів. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)), 2024. № 13(41) 2024. С.486-499.

18. Калошин В. Ф. Емоційний інтелект – головний показник ефективності використання людських ресурсів. Практична психологія та соціальна робота. 2008. № 4. С. 54-63.

19. Кіт Г.Г. Побудова взаємин учителя та учнів в умовах школи І ступеня. Етичний портрет педагога: історія та сучасність: матеріали круглого

столу (Хмельницький, 27 лютого 2016 року) / Укл. Н.В.Казакова, Н.А.Сівак. Хмельницький: ФОП «О.М.Казаков», 2016. С. 50-52.

20. Кежковска І. Котик Т. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий результат Нової української школи. Освітні обрії. 2020. № 2 (51). С. 20-26.

21. Коваль Н., Шпіца Р. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. Педагогічні науки. 2021. № 11 (99) С. 197- 200.

22. Концепція нової української школи / за заг. ред. М. Грищенка. Київ: Основа, 2016. 40 с.

23. Котик Т. М. Нова Українська Школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально – методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль, Астон, 2020. 192 с.

24. Лелюх-Степанчук О. О. Емоційний інтелект як проблема психологічної науки. Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 2. С. 83-92.

25. Любчак Л.В. Родинна педагогіка: Курс лекцій: Посібник. 2-е вид. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю, 2012. 150 с.

26. Люсін Д.В. Нова методика виміру емоційного інтелекту: опитувальник ЕмІн. Психологічна діагностика. 2006. № 4. С. 3-22.

27. Макаренко Л. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. К. : Шкільний світ, 2008. 128 с.

28. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73, Т. 1. С. 128-133.

29. Мельник О. Г. Емоційний інтелект і критичне мислення. Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер.: Психологія і педагогіка, 2009. №12. С. 122-131.

30. На допомогу розуму: чого вчить «Емоційний інтелект» Деніела Гоулмана. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.management.com.ua/review/rev972.html?print>

31. +100 надихаючих фраз емоційного інтелекту. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.warbletoncouncil.org/frases-de-inteligencia-emocional-7732>.
32. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
33. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномена, основні функції : монографія. Київ: Вища школа, 2003. 126 с.
34. Приходько Ю. Розуміти емоції і керувати ними – важливо це для кожної людини. Учитель початкової школи. 2019. № 12. С. 6-10.
35. Деркач О. Педагогіка творчості: Музична терапія на допомогу вчителю, вихователю та практичному психологу. - Вінниця: ВДПУ, 2009. - 65 с.
36. Ракітянська Л. Сутність та зміст поняття «емоційний інтелект». Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка. 2018. № 4 (63). С. 35-42.
37. Савчук Р. Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту. Ефективна економіка. 2017. № 5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5608>.
38. Санько К.О. Феномен емоційного інтелекту в сучасній психології. Сучасна психологія: теорія і практика. 2015. С. 44-45.
39. Сигида С. В. НУШ. Ранкові зустрічі. 2 клас. 2 семестр. Х.: Вид. група «Основа», 2019. 160 с.
40. Сигида С. В. НУШ. Ранкові зустрічі. 3 клас. 2 семестр. Х.: Вид. група «Основа», 2020. 160 с.
41. Сигида С. В. НУШ. Ранкові зустрічі. 4 клас. 2 семестр. Х.: Вид. група «Основа», 2021. 160 с.
42. Сухопара І. Чинники розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у контексті Нової української школи. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2019. № 2 (6 5). С. 296-301.
43. Тест емоційного інтелекту Н. Холла (Тест EQ). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pdau.edu.ua/content/diagnostyka-emocijnogo-intelektu-n-holl>

44. Учитель має бути емоційним: як в іспанських школах навчають розуміти почуття. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/uchytel-maye-butyu-emotsijnym-yak-v-ispanskyh-shkolah-navchayut-rozumity-pochuttya/>

45. Циганок О. І. Заняття з елементами тренінгу для учнів початкової школи «Розвиток емоційного інтелекту». Всеосвіта : веб сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/zanatta-z-elementami-treningu-dla-ucniv-pocatkovoi-skoli-z-rozvitku-emocijnogo-intelektu-370301.html>

46. Чапюк Ю. С. Молодший шкільний вік як сенситивний період щодо розвитку креативного мислення дітей. Актуальні проблеми педагогічної освіти: Європейський і національний вимір: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 3-5 червня 2016 р.). Луцьк, 2016. С. 223- 227.

47. Чернявська, А. (2012). Емоційний інтелект – запорука успішного навчання. Молодь і ринок, (12), 136-139.

48. Що таке програма соціально-емоційного та етичного навчання і як вона працює. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-programa-sotsialno-emotsijnogo-ta-etychnogo-navchannya-i-yak-vona-pratsyuye/>

49. Юркевич В. С. Проблема емоційного інтелекту. Вісник практичної психології освіти. 2005. № 3. С. 4-10.

50. Якобсон П.М. Емоційне життя школяра. Х.: Просвітництво, 2006. 217 с.

51. Activités pour développer l'intelligence émotionnelle. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://neuronup.fr/activites-de-neuro-reeducation/activites-de-cognition-sociale/activites-pour-developper-lintelligence-emotionnelle>

52. Bar-On R. Model of emotional-social intelligence (ESI). Psicothema. 2006. № 18. pp. 13-25.

53. Suleymanovab, E. V., & Kiselevb, S. Y. (2019). Parent responsiveness and its role in neurocognitive and socioemotional development of one-year-old preterm infants. Psychology in Russia: state of the aRt, 86.

54. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imber V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

55. Khilya, A., Sarancha, I., Kazmirchuk, N., Fushtei, O., Kylyvnyk, A. Basic Knowledge of Software and Web Content as Elements of Social Programming in Education Vide. Environment. Technology. Resources. Rezekne, Latvia Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference. Volume 2, 136-140.

56. Franchuk N., Karuk I., Imber V., Komarivska N., Kazmirchuk N., Koval T. Developing future primary school teachers' communication through pedagogy of partnership. *Journal of Education and Learning (EduLearn)* Vol. 18, No. 3, August 2024, pp. 607-615

57. [Stakhova, I.](#), [Oliinyk, N.](#), [Karuk, I.](#), [Kazmirchuk, N.](#) Environmental Problems of Ukraine During the War Period: Ways of them Overcoming Vide. *Tehnologija. Resursi - Environment, Technology, Resources*, 2024, 1, c. 334–338.

58. Mozgalova, N. G., Baranovska, I. G., Hlazunova, I. K., Mikhalishen, A. V., & Kazmirchuk, N. S. (2021). Methodological foundations of soft skills of musical art teachers in pedagogical institutions of higher education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 317-327.

59. Galina Kit, Natalia Kazmirchuk Training Levels of the PreService Elementary Teachers: Ukrainian Experience Adult education in the perspective of change: innovations, technologies, forecasts 2021 C. 206-223.

